

РОЗДІЛ VI. ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 377:005.342-053.6:159.955.1]37.04

Людмила Базиль

Інститут професійної освіти НАПН України

ORCID ID 0000-0003-4130-5436

DOI 10.24139/2312-5993/2023.07/180-196

КОНЦЕПЦІЯ КОНСУЛЬТУВАННЯ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

У статті представлено авторську стратегію розв'язання проблем підготовки учнівської і студентської молоді до самозайнятості та здійснення бізнес-діяльності з урахуванням глобалізаційних цивілізаційних викликів, історико-політичних, соціально-економічних регіональних обставин, локальних психолого-педагогічних факторів окремих закладів освіти й індивідуальних потреб майбутніх фахівців. Науковим результатом дослідницького пошуку позиціоновано концепцію консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти як складно-системну стратегію мети, завдань, методологічних підходів, принципів, форм організації психолого-педагогічного процесу надання дієвої допомоги майбутнім фахівцям у започаткуванні власної справи, а також адаптування й успішного провадження підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки, що реалізується в інтелектуальній, дослідницько-аналітичній і проєктній діяльності педагогічних працівників (на основі аналізу проблемних питань та розроблення конструктивних рішень їх розв'язання) й у взаємодії зі здобувачами професійної освіти задля застосування набутих ними знань і вмінь.

Ключові слова: концепція, молодіжне підприємництво, професійна (професійно-технічна) освіта, педагогічні інновації, підготовка майбутніх фахівців до підприємництва, психолого-педагогічний процес консультування молоді.

Постановка проблеми. У сучасних цивілізаційних умовах підприємницький різновид господарювання природньо розглядається в якості потужного джерела відновлення національної економіки у період воєнного стану та її модернізації в повоєнний час. Фактичним підтвердженням наведеної позиції вважаємо дещо позитивну динаміку зростання індексу активності українського бізнесу (Ukrainian Business Index) (від 22,15 % у червні 2022 р. до 35,34 % у червні 2023 р.) (Тарасовський, 2023) й, відповідно, збільшення на 19,5 % внутрішнього валового продукту в II кварталі 2023 р., порівняно з аналогічним періодом 2022 р. (Держстат України, 2023). Відтак український бізнес, хоча й незначною мірою, але вже спроможний підвищувати об'єми виробництва продукції й надання послуг, а, відтак, і попит на трудові ресурси, що сприяє створенню суб'єктами підприємництва нових робочих місць. У цьому контексті актуалізується необхідність якісного

забезпечення підготовки майбутніх фахівців до самозайнятості й, зокрема, визнання молодіжного підприємництва важливим соціальним сегментом, розроблення й обґрунтування нової парадигми, концепції, методик консультування молоді з підприємницької діяльності та адаптування власного бізнесу до цивілізаційних обставин.

Аналіз актуальних досліджень. Міждисциплінарна проблема підготовки здобувачів різних рівнів освіти до підприємницької діяльності з початку XXI століття знаходиться у полі зору учених різних галузей науки й освітньої практики. Фундаментальними у контексті порушеної проблеми є наукові праці З. Варналія, А. Виноградської, Н. Добрової, Л. Єршової, М. Вачевського, Т. Завгородньої, В. Мадзігона, О. Падалки, С. Прищепи, О. Романовського та ін., в яких обґрунтовано методологічні, теоретичні й історичні аспекти підприємництва як складного соціально-економічного явища. Науково значущими вважаємо публікації О. Іващенко, О. Кірדана, М. Теловатої, Р. Умерова, С. Фареник та ін., про ключові механізми здійснення підприємницького виду господарювання й провідні чинники бізнес-діяльності. Актуальними в контексті якісного забезпечення підготовки майбутніх фахівців до самозайнятості є положення наукових досліджень С. Алексєєвої, Л. Базиль, М. Базунової, П. Друкера, Д. Закатнова, Л. Карамушки, Р. Кійосакі, С. Кові, О. Креденцера, В. Колот, С. Максименка, Г. Матукової, В. Москаленка, В. Орлова, Ю. Пачковського, М. Пітерса, Н. Худякової, Р. Хізрича та ін., щодо комплексу індивідуально-організаційних особливостей успішної бізнес-діяльності, комунікативної взаємодії, моделей підприємницької поведінки. Водночас у вітчизняному науково-освітньому просторі недостатньо вивченим є феномен молодіжного підприємництва, сутнісна природа якого епізодично розглядається в дослідженнях з економіки (Л. Давидюк, І. Думанської, А. Капліної, А. Левченко, А. Шкварко, А. Янішевської та ін.) та соціології (А. Волошко, Л. Волошко, М. Куцокона, М. Нахабіча, Є. Сірого, О. Сірої та ін.). Зважаючи на це, постає необхідність у проведенні фундаментальних досліджень щодо обґрунтування сутнісних характеристик молодіжного підприємництва як соціально-економічного явища, визначення провідних способів, видів, форм і конкретних механізмів його функціонування, концепцій, моделей і методик консультування здобувачів професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти з питань самозайнятості в молодіжному підприємстві.

Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні авторської концепції консультування майбутніх фахівців у закладах професійної освіти, що сприятиме розв'язанню проблем підготовки учнівської і студентської молоді до самозайнятості та здійснення бізнес-діяльності з урахуванням глобалізаційних цивілізаційних викликів, історико-політичних, соціально-економічних регіональних обставин, локальних психолого-педагогічних факторів окремих закладів освіти й індивідуальних потреб майбутніх фахівців.

Методи. Досягнення мети дослідницького пошуку потребувало використання загальнонаукових методів аналізу наукових праць, синтезу результатів моніторингових досліджень та їх логічного узагальнення – для виявлення напрацювань, проблемних питань щодо розуміння сутності молодіжного підприємництва; теоретичного аналізу й порівняння концептуальних підходів до вирішення досліджуваної проблеми та логічного узагальнення – для розроблення концепції консультування з молодіжного підприємництва в закладах професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. У контексті державної підтримки молодіжного підприємництва, Міністерством економіки України ініційовано реформу розвитку підприємництва (Міністерство економіки України, 2023). Це зумовило створення сприятливих обставин для заснування об'єктів мікро-, малого і середнього бізнесу. З-поміж основних чинників виокремимо такі: запровадження ефективних інструментів регулювання доступу до ринків; розроблення механізмів саморегулювання господарської та професійної діяльності; спрощення та цифровізація дозвільних і ліцензійних процедур; розширення доступу до знань, ринків, капіталу, враховуючи тимчасово обмежені можливості фінансової підтримки та значні виклики, що постали перед країною; зростання рівня захисту прав споживачів відповідно до принципів, підходів і практик ЄС; удосконалення системи державного нагляду та переорієнтування органів державного контролю на ризик-орієнтований підхід у плануванні перевірок підприємців з урахуванням оцінки ризиковості їхньої діяльності. Із запровадженням реформи розвитку підприємництва, актуалізацією форм мікро-, малого і середнього бізнесу, позиціонуванням молоді як одного з найважливіших стратегічних ресурсів країни, використання якого потребує створення реальних умов для всебічної її самореалізації, зокрема, надання

економічних свобод, сприяння впровадженню підприємницьких ініціатив, а також підтримки молодіжного підприємництва на міжнародному, загальнодержавному, регіональному й місцевому рівнях, виникає необхідність у підвищенні якості підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти до забезпечення можливостей модернізації національної економіки у повоєнний час.

З іншого боку, відсутність законодавчо визнаного розуміння сутнісної природи молодіжного підприємництва як комплексного соціально-економічного явища, врегульованої правової захищеності його суб'єктів, а також нерозробленість концептуальних засад формування державної політики щодо розвитку молодіжного підприємництва й консультування молоді з питань самозайнятості й бізнес-діяльності істотно гальмують динаміку процесів глобальної модернізації економіки. У зв'язку з цим об'єктивується необхідність забезпечення готовності суспільства в цілому, й науково-освітньої спільноти зокрема, до процесів опанування молоддю ключовими комбінаціями ціннісних орієнтацій, знань, умінь, навичок, способів мислення та діяльності, розвитку комплексу індивідуально-особистісних якостей, що сприятимуть їхній самозайнятості, успішному веденню й адаптуванню власного бізнесу до цивілізаційних обставин на глобальному, всеукраїнському й регіональному рівнях.

У такому контексті молодіжне підприємництво визначаємо як соціально-економічне явище, економічний напрям підвищення рівня зайнятості молоді, створення нових підприємств і додаткових робочих місць. Консультування з молодіжного підприємництва – як формальну й неформальну освіту для кар'єри, що передбачає розвиток особистісних якостей і загально визнаних ключових навичок, котрі є ознакою підприємницького мислення та поведінки; підвищення обізнаності здобувачів П(ПТ)О з питань самозайнятості та можливостей кар'єрного зростання у підприємстві; розроблення бізнес-проектів, керування віртуальними міні-підприємствами; оволодіння діловими навичками і знаннями про те, як розпочати, успішно розвивати й адаптувати власний бізнес відповідно до умов воєнного та повоєнного часу.

Наголосимо, що в Законі України «Про освіту» підприємливість визнано як одну з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності (Закон України «Про освіту», 2017). Законом України «Про розвиток та державну підтримку

малого і середнього підприємництва в Україні» визначено правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва, зокрема, передбачено створення сприятливих умов для розвитку цього виду господарювання (Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», 2013). Важливо, що одним із завдань молодіжної політики Законом України «Про основні засади молодіжної політики» є розвиток підприємницької компетентності й у назві статті 22 анонсовано особливі гарантії молоді у сфері підприємництва (Закон України «Про основні засади молодіжної політики», 2021).

Варто відмітити, що Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 рр., з-поміж інших загальнодержавних викликів, що стримують розвиток окремих регіонів та держави загалом, вказується низька підприємницька активність населення (Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 рр., 2020). Національної економічною стратегією на період до 2030 року з-поміж орієнтирів, принципів і цінностей виокремлено розвиток підприємництва, інновацій і талантів, економічну свободу, що передбачає позиціонування суб'єктів підприємництва як основи економіки (Національна економічна стратегія, 2021). Водночас Стратегією розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, що узгоджена зі Стратегією розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року, Експортною стратегією України: Дорожньою картою стратегічного розвитку торгівлі на період 2017-2021 роки, Стратегією розвитку промислового комплексу, Енергетичною стратегією України на період до 2035 року, Цілями сталого розвитку (2015-2030 роки), програмами реформування системи державного нагляду (контролю), передбачалося проведення низки заходів для створення сприятливого середовища щодо розвитку малого і середнього підприємництва, розширення доступу до фінансування, спрощення податкового адміністрування, підвищення його інноваційного потенціалу, популяризації підприємницької культури (Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, 2017).

Планом заходів реалізації «Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року», анонсовано, з-поміж іншого, популяризацію підприємництва серед молоді, його підтримку й модернізацію існуючої інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, що передбачало

створення Офісу розвитку малого і середнього підприємництва при Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та регіональних центрів розвитку підприємництва (План заходів реалізації «Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року», 2018).

Досвід зарубіжних країн свідчить про суттєвий вплив здійснених заходів щодо молодіжного підприємництва на розвиток національних економік і конкурентоспроможність країн ЄС на міжнародному рівні (Базиль, 2023: 19-13). На сьогодні здійснюється значна кількість заходів, спрямованих на підготовку молоді до підприємництва, проте вони не мають системного характеру, забезпечують формування лише окремих навичок та не вирішують питань низького рівня сформованості підприємницької компетентності здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти.

Основними проблемами розвитку молодіжного підприємництва, на вирішення яких спрямовано розроблену нами концепцію, є відсутність: законодавчо визнаного розуміння молодіжного підприємництва та його кваліфікаційних ознак; нерозробленість процедур правового регулювання молодіжного підприємництва й, зокрема, захищеності прав його суб'єктів; невизначеність концептуальних засад державної політики у сфері розвитку молодіжного підприємництва, а саме актуальних підходів і принципів консультування молоді щодо започаткування власного бізнесу й адаптування підприємницької діяльності до цивілізаційних обставин; відсутність системи консультування з молодіжного підприємництва майбутніх фахівців різних професій та чітких характеристик (кваліфікаційних ознак) консультування з молодіжного підприємництва в закладах П(ПТ)О; нерозробленість єдиних вимог до освітніх програм з розвитку підприємницької компетентності здобувачів П(ПТ)О, дієвих методик і технологій консультування з молодіжного підприємництва в закладах П(ПТ)О; несформованість екосистеми підприємництва, бізнес-культури суспільства й чітких механізмів ефективної взаємодії, конструктивної співпраці між представниками науки, освіти і бізнесу; неузгодженість координації дій на рівні органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій у наданні державної і регіональної підтримки розвитку молодіжного підприємства.

Відтак мета концепції консультування з молодіжного підприємництва в закладах професійної (професійно-технічної) освіти

полягає у визначенні стратегічних напрямів, основних завдань, наукових підходів, принципів і способів консультування з молодіжного підприємництва в закладах П(ПТ)О для відновлення національної економіки у воєнний час та її модернізації в повоєнний період.

Концепція ґрунтується на *ідеї розуміння консультування з молодіжного підприємництва у закладах П(ПТ)О як складно-структурованого психолого-педагогічного процесу своєчасного надання дієвої допомоги майбутнім фахівцям у започаткуванні власної справи й адаптуванні бізнесу до форс-мажорних обставин, що є цілісною, унікальною за змістом системою спільної продуктивної діяльності здобувача професійної освіти і консультанта. Концепцію ж позиціонуємо як складно-системну стратегію мети, завдань, методологічних підходів, принципів, форм організації психолого-педагогічного процесу надання дієвої допомоги майбутнім фахівцям у започаткуванні власної справи, а також адаптування й успішного провадження підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки, що реалізується в інтелектуальній, дослідницько-аналітичній і проєктній діяльності педагогічних працівників (на основі аналізу проблемних питань та розроблення конструктивних рішень їх розв'язання) й у взаємодії зі здобувачами професійної освіти задля застосування набутих ними знань і вмінь. Ключовим результатом консультування прогнозуємо істотні зрушення на рівні свідомості майбутніх фахівців, зокрема, самоаналіз ставлень до підприємництва як майбутнього результативного різновиду господарювання, а також «відповідних ціннісно-світоглядних переконань, мінімізація проблемних аспектів життя, подолання невпевненості, труднощів у оволодінні основами фінансової грамотності та підприємництва, оптимізація загально-емоційного стану, зокрема, індивідуально-особистісних якостей суб'єктів освітнього процесу» (Bazył, & Orlov, 2022).*

Основними завданнями концепції є:

- визнання молодіжного підприємництва як соціально-економічного явища на загальнодержавному рівні та забезпечення правового регулювання питань молодіжного підприємництва, зокрема захищеності молодих підприємців;
- розроблення комплексних змін до законодавства з метою визначення кваліфікаційних ознак молодіжного підприємства та його сутнісних характеристик у різних сферах життя суспільства;

– обґрунтування єдиних вимог до консультування з молодіжного підприємництва в закладах П(ПТ)О, а також кваліфікаційних вимог до професійних консультантів центрів кар'єри;

– організація системного надання дієвої консультаційної допомоги молоді у започаткуванні власної справи, успішному провадженні підприємницької діяльності з урахуванням цивілізаційних викликів;

– підвищення рівня бізнес-культури суспільства й формування культури підприємництва серед молоді, що уможливить підтримку молодіжного підприємництва, розвиток інноваційного потенціалу молоді, реалізацію її економічних свобод, молодіжних стартапів, креативних індустрій та сприятиме модернізації національної економіки;

– відпрацювання чітких механізмів ефективної взаємодії й конструктивної співпраці між представниками науки, освіти і бізнесу;

– створення системи індикаторів для моніторингу стану розвитку молодіжного підприємництва.

Під час реалізації цієї концепції необхідно забезпечити розв'язання визначених проблем відповідно до поставлених завдань. Розглянемо основні підходи і способи вирішення означених завдань за виокремленими напрямками проблематики.

Визнання молодіжного підприємництва як соціально-економічного явища на загальнодержавному рівні, забезпечення правового регулювання питань молодіжного підприємництва, розроблення комплексних змін до законодавства, що сприятиме визначенню чітких кваліфікаційних ознак молодіжного підприємництва, його сутнісних характеристик у різних сферах життя суспільства, а також обґрунтуванню єдиних вимог до консультування з молодіжного підприємництва в закладах П(ПТ)О та кваліфікаційних вимог до професійних консультантів центрів кар'єри й підприємництва. Це можливо реалізувати шляхом, по-перше, уведення в науковий обіг понять «молодіжне підприємництво», «суб'єкт молодіжного підприємництва», «об'єкт молодіжного підприємництва», «форми молодіжного підприємництва», «підприємницька освіта», «консультування з молодіжного підприємництва», «консультативна діяльність з молодіжного підприємництва», «консультант з молодіжного підприємництва»; по-друге, розроблення та затвердження опису молодіжного підприємництва, що визначає ключові поняття, структуру молодіжного підприємництва за сферами, обсяг знань, умінь і

практичних навичок молодих підприємців, рівні сформованості підприємницької компетентності й може використовуватися з метою визнання і подальшого вдосконалення діяльності суб'єктів молодіжного підприємництва у різних сферах господарювання (рамкова характеристика); по-третє, правового регулювання питань розвитку підприємливості й підприємницької компетентності учнівської і студентської молоді; по-четверте, удосконалення професійних і освітніх стандартів з конкретних професій з урахуванням вимог затверджених рамок професійних і підприємницької компетентностей; по-п'яте, запровадження сертифікації навичок суб'єктів молодіжного підприємництва; по-шосте, розроблення вимог до рівнів володіння підприємницькими навичками педагогічних працівників, які залучаються до консультування здобувачів П(ПТ)О з молодіжного підприємництва, під час виконання професійних та службових обов'язків, проведення сертифікації, атестації тощо; по-сьоме, створення освітніх (освітньо-професійних) програм підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників центрів кар'єри та підприємництва з урахуванням вимог професійної рамки підприємницької компетентності.

Організація системного надання дієвої консультаційної допомоги молоді у започаткуванні власної справи, успішному провадженні підприємницької діяльності з урахуванням цивілізаційних викликів здійснюється шляхом: по-перше, визначення й наукового обґрунтування актуальних підходів і принципів консультування молоді щодо започаткування власного бізнесу й успішної підприємницької діяльності, що передбачають: формування позитивних і активних ціннісно-світоглядних настанов, в яких уявлення про життєвий успіх інтегруються з прагненнями досягти високого рівня професіоналізму й успіху в підприємницькій діяльності; розвиток критичного мислення й творчого потенціалу, що проявляється в генеруванні підприємницьких ідей з обов'язковим їх подальшим втіленням у конкретних діях; ефективне планування особистої і професійної кар'єри здобувачів освіти; активізацію мотивації самоактуалізації та особистісного зростання здобувачів П(ПТ)О; по-друге, запровадження програм, спрямованих на підвищення рівня економічної обізнаності, навичок щодо розроблення та презентування бізнес-планів, стартапів, формування в молоді культури підприємництва; по-третє, використання у професійній підготовці майбутніх фахівців бізнес-симуляторів, бізнес-інкубаторів, тренажерів, акселераторів; залучення здобувачів П(ПТ)О до

підприємницької діяльності у віртуальних фірмах задля підвищення рівня фінансової грамотності, підприємницьких навичок і компетентності; по-четверте, розроблення та реалізації структурно-функціональної моделі консультування з молодіжного підприємництва в закладах П(ПТ)О; по-п'яте, створення та запровадження технологій, методик консультування з молодіжного підприємництва, що забезпечують актуалізацію й розвиток комплексу індивідуально-особистісних якостей здобувачів П(ПТ)О, які в своїй цілісності обумовлюють їхній підприємницький успіх та подальший особистісний розвиток відповідно до цивілізаційних викликів; по-шосте, активізації діяльності центрів кар'єри, зокрема проведення тренінгових занять із самоактуалізації індивідуально-особистісних якостей здобувачів П(ПТ)О, що в своїй цілісності обумовлюють їхній підприємницький успіх в розвитку мікро-, малого і середнього підприємництва; по-сьоме, забезпечення безперервного розвитку професійної і підприємницької компетентностей педагогів П(ПТ)О, залучених до консультування з молодіжного підприємництва, в системі підвищення кваліфікації, засобами формальної і неформальної освіти.

Підвищення рівня бізнес-культури суспільства й формування культури підприємництва серед молоді, що уможливить підтримку молодіжного підприємництва, розвиток інноваційного потенціалу молоді, реалізацію економічних свобод, молодіжних стартапів, креативних індустрій та сприятиме модернізації національної економіки, можливо забезпечити на основі: по-перше, популяризації й поширення соціальних ініціатив, спрямованих на підвищення рівня підприємливості й бізнес-культури представників різних цільових груп населення; по-друге, розроблення та запровадження механізмів фінансової інклюзії, тобто забезпечення щоденних фінансових послуг доступних для молодих підприємців за прийнятною ціною; по-третє, створення Єдиного державного веб-порталу консультування з молодіжного підприємництва; по-четверте, постійного проведення масових заходів із використанням цифрових засобів для підвищення рівня поінформованості громадян щодо молодіжного підприємництва (медіа, соціальні мережі, відео-трансляції заходів тощо).

Відпрацювання чітких механізмів ефективної взаємодії й конструктивної співпраці між представниками науки, освіти і бізнесу здійснюється на основі створення Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади, Національної академії

педагогічних наук України та громадських організацій щодо розроблення і реалізації стратегії розвитку молодіжного підприємництва, залучення Департаменту регуляторної політики та підприємництва Міністерства економіки України, Департаменту молодіжної політики Міністерства молоді та спорту України, Ради з молодіжних питань при Президентові України.

Створенню системи індикаторів для моніторингу стану розвитку молодіжного підприємництва сприятиме розроблення методології проведення досліджень з питань розвитку молодіжного підприємництва; проведення моніторингових досліджень щодо стану розвитку молодіжного підприємства; прогнозування потреб молодих підприємців у провадженні власного бізнесу з урахуванням цивілізаційних викликів.

Формування й реалізація державної політики щодо розвитку молодіжного підприємництва матиме вплив на інтереси громадян Української держави, суб'єктів різних видів господарювання й органів виконавчої влади. Реалізація цієї Концепції матиме позитивний вплив на забезпечення правового регулювання, спрямованого на розвиток молодіжного підприємництва, визначення напрямів і основних завдань у зазначеній сфері, підвищення рівня бізнес-культури населення, підвищення рівня захищеності громадян в умовах ринкової економіки і прискорення процесів відновлення й трансформації національної економіки України, що сприятиме розвитку людського капіталу та конкурентоспроможності країни в цілому.

Реалізація цієї концепції дасть змогу: прискорити процеси економічного відновлення України; підвищити рівень підприємливості й бізнес-культури в суспільстві, рівень конкурентоспроможності молоді шляхом оволодіння ними новими компетентностями щодо започаткування власної справи й успішної підприємницької діяльності, якість людського капіталу і держави в цілому; запровадити правове регулювання розвитку молодіжного підприємства; розробити комплексні зміни до законодавства, що забезпечить визнання молодіжного підприємства як соціально-економічного явища й визначення його кваліфікаційних ознак, а також правове регулювання питань молодіжного підприємства у різних сферах життя суспільства; визначити єдині вимоги до консультування з молодіжного підприємства в закладах П(ПТ)О, а також кваліфікаційні вимоги до професійних консультантів центрів кар'єри й підприємництва;

забезпечити функціонування системної консультаційної допомоги молоді в започаткуванні власної справи, успішному провадженні підприємницької діяльності з урахуванням цивілізаційних викликів; істотно підвищити рівень культури підприємництва серед молоді, що уможливить підтримку молодіжного підприємництва, розвиток інноваційного потенціалу молоді, молодіжних стартапів, креативних індустрій та сприятиме модернізації національної економіки; забезпечити відпрацювання чітких механізмів ефективної взаємодії й конструктивної співпраці між представниками науки, освіти і бізнесу; створити індикатори для моніторингу стану розвитку молодіжного підприємництва.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, консультативна діяльність як цілісний психолого-педагогічний вплив на розвиток особистісно-підприємницьких якостей здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти реалізується двома способами: по-перше, в інтелектуальній, дослідницько-аналітичній і проєктній діяльності педагогічних працівників, через аналіз проблемних питань та розроблення конструктивних рішень їх розв'язання; по-друге, у взаємодії зі здобувачами П(ПТ)О задля застосування набутих ними знань і вмінь, зокрема в складанні бізнес-планів. З огляду на це, консультування з молодіжного підприємництва у закладах П(ПТ)О передбачає: аналіз конкретних ситуацій, котрі виникають у процесі підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до започаткування власної справи й успішного ведення власного бізнесу; надання учнівській молоді своєчасної психолого-педагогічної допомоги у прийнятті найбільш адекватних рішень, пов'язаних із їхньою майбутньою участю у підприємстві, що зумовлено усвідомленням значення розвитку підприємницьких якостей. Характерними ознаками консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної освіти визначено: уважне й позитивне ставлення педагога-консультанта до індивідуально-особистісних ресурсів і потенційних можливостей кожного зі здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, які виявили прагнення самостійно планувати особистісну і професійну траєкторію життєдіяльності; емпатію і конгруентність суб'єкт-суб'єктних стосунків. Як показує досвід, більшість психологів-консультантів, будучи прихильниками теорії і практики особистісно-орієнтованого консультування, вважають недостатнім застосування лише стратегії допомоги, тому пропонують використовувати різні психолого-

педагогічні інструменти здійснення впливу на здобувачів професійної освіти, що і становить перспективу подальших досліджень.

Таким чином, консультування уможлиблює самооцінку індивідом самого себе як суб'єкта молодіжного підприємництва, визначаючи нові напрями, способи й засоби досягнення завчасно встановлених цілей, опанування конкретних методів і прийомів реалізації індивідуально-особистісних ресурсів (потенціалів, здібностей, задатків, інтересів тощо).

ЛІТЕРАТУРА

- Bazyl, L., & Orlov, V. (2022). Innovative consulting technologies for youth entrepreneurship in the professional education system. In O. Nestorenko, I. Ostopolets (Eds), *Modern technologies for solving actual society's problems: monographs*, (pp. 64-74). Publishing House of Katowice School of Technology. <http://surl.li/gumuk>
- Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Гриценко, І. А., Ершова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., Сохацька, Г. В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. Житомир: «Полісся». URL: <https://cutt.ly/LcDY7hx> (Alekseeva, S. V., Basil, L. O., Hrytsenok, I. A., Yershova, L. M., Zakatnov, D. O., Orlov, V. F., Sokhatska, G. V. (2020). *Preparation of future qualified personnel for entrepreneurial activity in the conditions of small business development: theory and practice: monograph*. Zhytomyr: "Polysia". URL: <https://cutt.ly/LcDY7hx>).
- Базиль, Л., Орлов, В. (2022). Проблеми консультування з питань розвитку молодіжного підприємництва. *Professional Pedagogics*, 1(24), 18–26. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.18-26> (Basil, L., Orlov, V. (2022). Problems of consulting on the development of youth entrepreneurship. *Professional Pedagogics*, 1(24), pp. 18–26. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.18-26>).
- Базиль, Л., Орлов, В. Молодіжне підприємництво – ефективний напрям відновлення повоєнної економіки Української держави. *Відкрита наука та інновації в Україні 2022: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 27–28 жовтня 2022 р.). Київ: УкрІНТЕІ. С.148-151. URL: <http://doi.org/10.35668/978-966-479-129-5> (Bazyl, L., Orlov, V. *Youth entrepreneurship is an effective way of restoring the post-war economy of the Ukrainian state. Open science and innovation in Ukraine 2022: materials of the 1st International science and practice conf.* (Kyiv, October 27–28, 2022). Kyiv: UkrINTEI. P.148-151. URL: <http://doi.org/10.35668/978-966-479-129-5>).
- Базиль, Л. (2023). Концепція консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Інноваційна професійна освіта*, 2 (9), 343-347. URL: <https://doi.org/10.32835/2786-619-X/2023/2.9>. <https://lib.iitta.gov.ua/736074/1/%D0%91%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D0%BB%D1%8C%20%D0%B7%D0%BA.pdf> (Basil, L. (2023). The concept of consulting on youth entrepreneurship in institutions of professional (vocational and technical) education. *Innovative professional education*, 2(9), 343-347 URL:

- <https://doi.org/10.32835/2786-619-X/2023/2.9>
<https://lib.iitta.gov.ua/736074/1/%D0%91%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D0%BB%D1%8C%20%D0%B7%D0%BA.pdf>
- Базиль, Л. (2023). Молодіжне підприємництво і професійна освіта України в умовах воєнного стану. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (7 квітня 2023 р.)*. Глухів, сс. 19-25 (Basil, L. (2023). Youth entrepreneurship and professional education in Ukraine under martial law. *Development of the pedagogical skill of the future teacher in the conditions of educational transformations: materials of the 3rd All-Ukrainian scientific and practical conference (April 7, 2023)*. / Hlukhiv National Technical University named after O. Dovzhenka. Glukhiv, 2023. U.. 19-25).
- Базиль, Л. О. (2022). Концептуальні засади консультування з молодіжного підприємництва в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Інноваційна професійна освіта*, 5(6), 27-31. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.5.6.27-31> URL: <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/2022-1/article/view/99/90> (Basil, L. O. (2022). Conceptual principles of counseling on youth entrepreneurship in institutions of professional (vocational and technical) education. *Innovative professional education*, 5(6), 27-31. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.5.6.27-31> URL: <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/2022-1/article/view/99/90>)
- Базиль, Л. О., Байдулін, В.Б., Гриценко, І.А., Єршова, Л.М., Орлов, В. Ф., Савченко, М.О., & Теловата, М.Т. (2022). *Молодіжне підприємництво в умовах воєнного стану: практичний порадник*. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України. 96 с. (Basil, L.O., Baidulin, V.B., Hrytsenok, I.A., Yershova, L.M., Orlov, V.F., Savchenko, M.O., & Telovata, M.T. (2022). *Youth entrepreneurship under martial law: a practical guide*. Kyiv: Institute of Professional Education of the National Academy of Sciences of Ukraine. 96 p.)
- Давидюк, Л. П., Шкварко, А. О. (2019). Молодіжне підприємництво як прогресивна сила розвитку країни. *Інфраструктура ринку*, 37, 37-42. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct37-6> (Davidyuk L. P., Shkvarko A. O. (2019). Youth entrepreneurship as a progressive force of the country's development. *Market infrastructure*, 37, 37-42. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct37-6>)
- Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (*State Statistics Service of Ukraine*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>)
- Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 рр. (2020). *Офіційний вісник України*, 67, ст. 2155 (State strategy of regional development for 2021–2027. *Official Gazette of Ukraine.*, No. 67, Art. 2020, 2155).
- Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyicilovoyi-socialnoyi-programi-molod-ukrayini-na-20212025-roki-ta-vnesennya-zmindodeyakh-aktiv-kabinetu-ministriv-ukrayini-579-020621> (*State targeted social program "Youth of Ukraine" for 2021–2025*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyicilovoyi-socialnoyi-programi-molod-ukrayini-na-20212025-roki-ta-vnesennya-zmindodeyakh-aktiv-kabinetu-ministriv-ukrayini-579-020621>)
- Думанська, І. Ю. Молодіжне інноваційне підприємництво як національна доктрина модернізації економіки (2013). *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 4 (2), 194-200. (Dumanska,

- I. Yu. Youth innovative entrepreneurship as a national doctrine of economic modernization. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 4 (2), 2013. P. 194-200.)
- Закон України «Про основні засади молодіжної політики» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (*Law of Ukraine "On the Basic Principles of Youth Policy"* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>)
- Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (*The Law of Ukraine "On Development and State Support of Small and Medium Enterprises in Ukraine"* (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>)
- Капліна, А. І. (2021). Молодіжне підприємництво у системі пріоритетів державної молодіжної політики: стан та механізми підтримки. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9257> (Kaplina A. I. (2021) Youth entrepreneurship in the system of state youth policy priorities: status and support mechanisms. *Efficient economy*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9257>)
- Левченко, А. О., Янішевська, А. В. (2009). Молодіжне підприємництво – перспективний шанс для молодих спеціалістів. *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*, 15, 52-56. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntue20091510> (Levchenko, A. O., Yanishevskaya, A. V. (2009). Youth entrepreneurship is a promising chance for young professionals. *Scientific works of KNTU. Economic Sciences*, 15, 52-56. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntue20091510>)
- Національна економічна стратегія (2021). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (*National Economic Strategy* (2021). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>)
- Офіційний вебсайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva> (*Official website of the Ministry of Economy of Ukraine*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva>)
- Офіційний вебсайт Міністерства молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/news/pidtrymuvaty-karierne-konsultuvannia-ta-molodizhne-pidpriemnytstvo-vnesok-ievropeiskoho-soiuzu-u-rozvytok-derzhavnoimolodizhnoi-polityky> (*Official website of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine*. URL: <https://mms.gov.ua/news/pidtrymuvaty-karierne-konsultuvannia-ta-molodizhne-pidpriemnytstvo-vnesok-ievropeiskoho-soiuzu-u-rozvytok-derzhavnoimolodizhnoi-polityky>)
- План заходів реалізації «Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292-2018-%D1%80#Text> (*Plan of measures for the implementation of the "Strategy for the development of small and medium-sized enterprises in Ukraine for the period until 2020"* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292-2018-%D1%80#Text>)

- Романська, О. *Молодіжне підприємництво – реалії та перспективи* URL:<https://platforma-msb.org/molodizhne-pidpryyemnytstvo-realiyi-taperspektyvy/> (Romanska, O. *Youth entrepreneurship - realities and prospects* URL: <https://platforma-msb.org/molodizhne-pidpryyemnytstvo-realiyi-taperspektyvy/>)
- Сірий, Є. (2022). Проблематика молодіжного підприємництва в науково-дослідній роботі Державного інституту сімейної та молодіжної політики (анотаційні матеріали НДР). *Молодіжне підприємництво*, 1, 79-89. https://dismp.gov.ua/wpcontent/uploads/Simejna_molodizhna_politika_-1-79-89.pdf (Siry, E. (2022). Problems of youth entrepreneurship in the research work of the State Institute of Family and Youth Policy (annotated materials of the GDR). *Youth entrepreneurship*, 1, 79-89. https://dismp.gov.ua/wpcontent/uploads/Simejna_molodizhna_politika_-1-79-89.pdf)
- Сірий, Є. (2020). *Звіт за результатами експертного онлайн-опитування представників Державної служби зайнятості України: «Державна допомога у розвитку молодіжного підприємництва та самозайнятості: реалії та оцінка»*. Київ. URL: <http://surl.li/gumud> (Gray, E. (2020). *Report based on the results of an expert online survey of representatives of the State Employment Service of Ukraine: "State assistance in the development of youth entrepreneurship and self-employment: realities and assessment."* Kyiv. URL: <http://surl.li/gumud>)
- Становище молоді в Україні 2021: нове соціологічне дослідження*. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9234-stanovyshche-molodi-vukraini-2021-nove-sociologichne-doslidzhennia.html> (*The position of youth in Ukraine 2021: a new sociological study*. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9234-stanovyshche-molodi-vukraini-2021-nove-sociologichne-doslidzhennia.html>)
- Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text> (*Strategy for the development of small and medium-sized enterprises in Ukraine for the period up to 2020*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text>)
- Тарасовський, Ю. (2023). *Бізнес втомився від невизначеності, про покращення економічної ситуації не йдеться – опитування Advanter Group*. URL: <https://forbes.ua/news/biznes-vtomivsysya-vid-neviznachenosti-pro-pokrashchennya-ekonomichnoi-situatsii-ne-ydetsya-opituvannya-advanter-group-20062023-14298> (Tarasovskyi, Yu. (2023). *Business is tired of uncertainty, there is no talk of an improvement in the economic situation - Advanter Group survey*. URL: <https://forbes.ua/news/biznes-vtomivsysya-vid-neviznachenosti-pro-pokrashchennya-ekonomichnoi-situatsii-ne-ydetsya-opituvannya-advanter-group-20062023-14298>)

SUMMARY

Basyl Liudmyla. Youth entrepreneurship consulting concept in vocational (vocation-technical) education institutions.

The article presents the author's strategy for solving the problems of preparing pupils and students for self-employment and carrying out business activities, taking into account the challenges of globalization and civilization, historical-political, socio-economic regional circumstances, local psychological and pedagogical factors of individual educational institutions and individual needs of future specialists. The

concept of consulting on youth entrepreneurship in vocational education institutions is substantiated as a complex system strategy of goals, tasks, methodological approaches, principles, forms of organization of the psychological and pedagogical process of providing effective assistance to future specialists in starting their own business, as well as adaptation and successful implementation of entrepreneurial activity in the conditions of a market economy, which is realized in the intellectual, research-analytical and project activities of pedagogical workers (on the basis of the analysis of problematic issues and the development of constructive solutions for their solution) and in interaction with students of professional education in order to apply the knowledge and skills they have acquired.

Key words: *concept, youth entrepreneurship, vocational education, pedagogical innovations, training of future specialists for entrepreneurship, psychological and pedagogical process of youth counseling.*